

RUTILERT KVARTS

Av førstekonservator Inge Brynhi.

Det bildet som er valgt denne gang kan nok få noen og hver til å lure på hvem som er ute og går denne gangen. Er bildet forvekslet med en blikkfanger for et museum for moderne kunst, eller kan det virkelig være noe som har med mineraler å gjøre? La meg innrømme at bildet spiller oss et puss. Det gjengir noen lange, hårformede krystaller av mineralet rutil som er innesluttet i en helt klar og gjennomsiktig krystall av kvarts. Rutilkrystallene er opptil 5 cm lange og synes å stråle ut fra en rekke sentre inne i kvartskrystallen. Stykket er fra Goyaz i Brasil og er utstilt i Mineralogisk-Geologisk Museum.

En helt gjennomsiktig kvarts kan brukes som smykkesten, men her synes det som den vanligvis noe kjedelige, farveløse kvartsen selv har smykket seg og blitt riktig fascinerende.

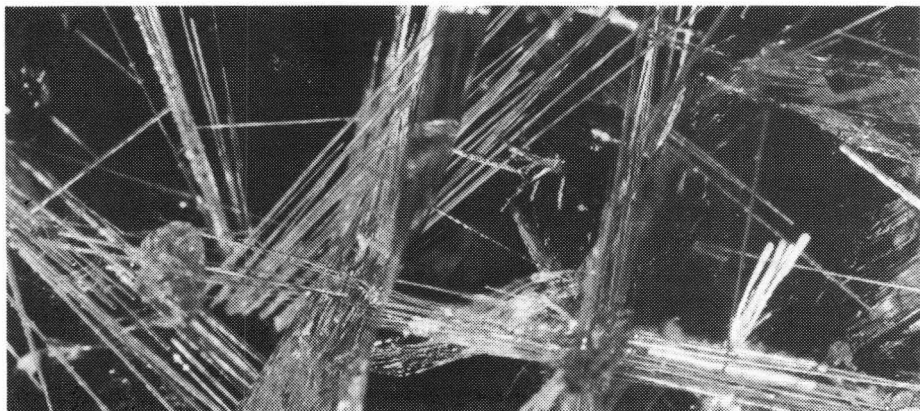
De lange, hårformede krystallene av rutil er ofte røde, rød-brune eller gule, og kan gi en egen glød til kvartsen dersom det er mye av den. På grenseflaten mellom rutil og kvarts kan

det noen ganger være et ørtynt luftlag som gir inneslutningene en sølvskimrende glans. Det er ikke så rart at et slikt materiale er blitt betegnet «Venus-hår».

Inneslutningene av rutil er ikke alltid hårformede. Noen ganger er de utviklet som mange tomme lange, velformede krystaller som skyter ut i alle retninger inne i kvartsen. Rutil har en egen evne til å danne «tvillinger», dvs. lovmessige sammenvoksnings mellom krystaller. Når rutilinneslutningene er slik fortvillinget, vil de kunne danne furutrelikenende forgreninger eller et regelmessig flettverk (sagenitt) inne i kvartsen.

Det er naturlig at rutilert kvarts har vært en sterkt ettertraktet sten til kunstgjenstander og smykker. Polerte stykker ble solgt til meget høye priser i England og Frankrike i det 18. århundre, og har nok vært kjent som rundslipete smykkesten siden oldtiden. I den orfiske hymne «Lithica» fra det fjerde århundre før Kristus nevnes en sten «chrysothrix» (gyldne hår) som sannsynligvis refererer seg til rutilert kvarts. Hva kan det komme av at kvarts har smykket seg med

Forsetter side 34.

Fortsatt fra side 33.

inneslutninger av rutil? Rutil er et mineral som er sammensatt av titan og oksygen (TiO₂) mens kvarts består av silisium og oksygen (SiO₂). Det er sannsynlig at de to mineralene har vokst samtidig ved utkrystallisering fra oppløste titan og silisiumforbin-

delser. I noen tilfelle er det åpenbart at krystallene av rutilert kvarts har vokst på spalter og hulrom i bergarterne, men det er vel rimelig å tro at materialet har en like variert dannelseshistorie som kvartsen selv.